

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 69., BR. 5., 161. – 200., ZAGREB, PROSINAC 2022.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

UTJECAJ OSNOVNOŠKOLSKIH DIDAKTIČKIH METODA NA UČENJE STANDARDNOGA HRVATSKOG TONA

Veno Volenec, Maja Colnago

Uvod

Uradu se istražuje utjecaj osnovnoškolskih didaktičkih metoda na uočavanje i izgovor tonskoga dijela standardnoga hrvatskog naglaska u jednoga naraštaja učenika zagrebačke osnovne škole, koji je istraživanje obuhvatilo tijekom sedmoga i osmoga razreda školske godine 2017./2018.

Osnovna obilježja standardnoga hrvatskog naglaska

Naglasak je složena fonološka kategorija koja može biti ostvarena različitim fonetskim sredstvima te u pojedinim jezicima može imati različite uloge (Jelaska, 2004.; Josipović Smojver, 2017.). Općenito, naglasak je relativno isticanje sloga unutar određene skupine slogova. To isticanje može biti ostvareno pojačanjem ukupne zvučne energije (koja odgovara relativnoj amplitudi zvuka iskazanoj u decibelima), promjenom temeljne frekvencije glasa (koja odgovara učestalosti titranja glasnica iskazanoj u hercima) te duljinom (koja odgovara trajanju glasova iskazanom u milisekundama) (Ashby, 2011.: 159. – 181.). Konkretno, u hrvatskome standardnom jeziku naglasak je istovremeno ostvarenje svih triju navedenih veličina: udar ili silina određuje mjesto naglaska (naglašenosť – nenaglašenosť), učestalost titranja glasnica određuje ton (uzlaznosť – silaznosť), trajanje određuje duljinu naglaska

(dug – kratak) (Škarić, 1991.; Težak i Babić, 2009.). Budući da naglasak utječe na zvučni sastav cijeloga sloga (katkada se čak i ‘prelijeva’ na sljedeći slog), smatra ga se jednim od iznadodsjećnih ili prozodijskih obilježja, dakle obilježjem koje se tiče jezičnih jedinica nadređenih pojedinačnome odsjčku (npr. fonemu) (Reetz i Jongman, 2020.: 234.). Škarić (1991.: 316. – 317.) navodi da je

„opća uloga naglasaka riječi isticanje riječi kao jedinice govornoga niza. Posljedica je uloge naglasnog isticanja riječi uloga razgraničenja riječi. Same se razgraničene riječi međusobno mogu razlikovati po broju slogova, po mjestu naglasaka, po vrsti naglasaka i po unutarnjoj duljini slogova.“

Naglašeni se dakle slogovi mogu isticati silinom, tonom i trajanjem. Nenaglašeni se pak slogovi međusobno mogu razlikovati samo po trajanju (dugi i kratki). Dugi nenaglašeni slogovi – oni obilježeni zanaglasnom duljinom – mogu stajati samo iza naglašenoga sloga (Barić i sur., 2003.: 69. – 70.; Silić i Pranjković, 2007.: 18. – 20.). Hrvatski standardni jezik ima četiri naglasaka: kratkosilazni (npr. *rība*), kratkouzlazni (npr. *nòga*), dugosilazni (npr. *sûša*) i dugouzlazni (npr. *rúka*).

Ovaj je rad usredotočen na tonski dio standardnoga hrvatskog naglasaka. Ton je diskretna fonološka kategorija s trima predvidljivim fonetskih korelatima – artikulacijskim, akustičnim i perceptivnim (Ashby, 2011.: 173. – 174.). Iz artikulacijske perspektive ton odgovara titranju glasnica. To titranje, koje stvara zvuk, može se izmjeriti i akustično odrediti s pomoću frekvencije koja kazuje koliko puta glasnice ostvare ciklus otvaranja i zatvaranja tijekom jedne sekunde. Frekvencija titranja glasnica slušno se razabire kao uočavanje (percepcija) tonske visine (engl. *pitch*). Što glasnice brže titraju, to su temeljna frekvencija glasa i uočavanje tonske visine više. Dva hrvatska standardnojezična tona iz objektivne su akustične perspektive zapravo visoki ravni i padajući (Škarić, 2007.: 130.). Prvom je frekvencija na relativno stabilnoj visokoj razini tijekom cijeloga ostvarenja, dok se drugomu tijekom ostvarenja frekvencija snižava. Iz subjektivnog se psihoakustičnoga gledišta visoki ravni ton uočava kao uzlazni, dok se padajući uočava kao silazni. Dakle, tradicijski kroatistički nazivi ‘uzlazni’ i ‘silazni’ odgovaraju u većoj mjeri uočavanju nego akustici.

Naglasak se ostvaruje u okrugu sloga. Budući da je jedini obvezatni dio sloga slogotvorni glas koji stoji u slogovnoj jezgri, nositeljem se naglasaka smatra samoglasnik, koji je uglavnom otvornik (vokal), ali može biti i pokoji zatvornik (konsonant). Slog je skup glasova (najmanje jedan glas) koji je ustrojen na temelju univerzalnoga predloška: slog se sastoji od glasova u jezgri (obvezatni središnji dio sloga), glasova u pristupu (neobvezatni dio koji prethodi jezgri i sačinjavaju ga zatvornici) te glasova u odstupu (neobvezatni dio koji dolazi nakon jezgre i također ga sačinjavaju zatvornici) (Jelaska, 2004.: 107.). Naglašeni samoglasnik u usporedbi s nenaglašenim ima viši ton, veću glasnoću i dulje trajanje (Škarić, 2007.: 120.).

Naglasnice su riječi koje imaju vlastiti naglasak, odnosno riječi u kojima se naglasak „ostvaruje samo i jedino na pojedinome slogu“ (Škarić, 2007.: 86.). Riječi

koje nemaju vlastiti naglasak zovu se nenaglasnice ili klitike i one se u govoru uvijek povezuju s naglasnicama, čineći s njima naglasnu cjelinu. Naglasna se cjelina još naziva fonetskom ili fonološkom riječju (Nespor i Vogel, 2007.: 109.). U raspodjeli naglasaka unutar naglasne cjeline postoje ograničenja koja ovise o vrsti naglasaka, budući da se ne može svaki naglasak ostvariti u svakom slogu (Delaš, 2002.; Delaš, 2003.; Vukušić i sur., 2007.). Silazni se naglasci mogu ostvariti u jednosložnim riječima ili u prvome slogu višesložnih riječi (*pās, rōg, kùćica, Kârlovac*), uz malobrojne iznimke. Uzlazni se naglasci mogu ostvariti u bilo kojem slogu riječi osim u posljednjem ili u jednosložnim riječima (*vòda, počétak*) (Barić, 2005.: 68. – 72.). Što se učestalosti naglasaka u hrvatskome jeziku tiče, Škarić (1991.: 325.) navodi da se u rječnicima nalazi 48,6 % riječi s kratkouzlaznim naglaskom, 25,5 % s dugouzlaznim, 21,4 % s kratkosilaznim i 4,5 % s dugosilaznim.

Istraživanja školskoga podučavanja standardnoga hrvatskog naglasaka

Do sada je bilo vrlo malo istraživanja koja su se bavila utjecajem metoda podučavanja na usvajanje naglašavanja riječi prema standardu hrvatskoga jezika. Takvih je istraživanja bilo još manje u okviru *osnovnoškolskoga* obrazovanja. Martinović, Pletikos Olof i Vlašić Duić (2016.) istražile su koliko su pojedine naglasne sposobnosti važne kao ishodi učenja u visokoškolskome obrazovanju te koje se poteškoće pojavljuju u praćenju, vrjednovanju i ocjenjivanju znanja, uočavanja i izgovaranja naglasaka kao ishoda učenja među studentima onih fakulteta na kojima je prepoznavanje naglasne norme i njezina primjena važan ishod njihovih studijskih programa, primjerice, određeni kolegiji na studijima fonetike i kroatistike te na Akademiji dramske umjetnosti. Kada je mjesto naglasaka u pitanju, rezultati toga istraživanja pokazuju da znanje o mjestu naglasaka ipak nije sasvim usvojeno (80 % točnih odgovora). I neka prethodna istraživanja pokazala su slično. Vrban Zrinski i Varošaneć-Škarić (2004.) mjerile su slušno prepoznavanje hrvatskih naglasaka među studentima fonetike. Provedenim istraživanjem pokazuju da se silazni naglasci bolje prepoznaju od uzlaznih, a da se mjesto naglasaka prepoznaje u visokome postotku (75 %). Varošaneć-Škarić i Škavić (2001.) pokazale su da postoje kolebanja u prepoznavanju kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga naglasaka.

Gusak Bilić, Alerić i Vlašić Duić (2018.) istražili su pojedine pravogovorne teme u osnovnoškolskoj nastavi. U pilot-istraživanju sudjelovalo je 9 učiteljica i 73 učenika. Rezultati su pokazali da udžbenici u većoj mjeri slijede obrazovne zadaće istaknute u Nacionalnome okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje, kao i opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje te Nastavni plan i program za osnovnu školu, „ali se konkretno znanje koje je u njima izloženo s njima samo djelomično podudara“ (Gusak Bilić, Alerić i Vlašić Duić, 2018.: 233.). Također pokazuju da se od učenika najprije očekuje prepoznavanje i pravilna uporaba naglasaka u govorenju i čitanju. Nadalje, gledište je učitelja da pravogovor nije u jednakoj mjeri zastupljen

u nastavi hrvatskoga jezika kao pravopis i gramatika, a statistička razlika u znanju o naglascima među učenicima koji su o naglascima učili i onih koji nisu, nije značajna. Naime, svi su natpolovično negativno riješili ispit znanja o naglascima. Mildner (1994.) je pokazala da izvorni govornici hrvatskoga jezika rodnom iz Zagreba nauče slušno razlikovati kratkosilazni i dugosilazni naglasak u dobi između 10 i 14 godina.

O tome koliko je podučavanje naglasaka zahtjevno raspravljaju i Martinović, Pletikos Olof i Vlašić Duić (2021.: 318.), tvrdeći da je ono

„složeno ne samo zbog polarizacije učenika na izvorne govornike koji su s materinskim idiomom većinom usvojili izgovor/produkciju hrvatskoga visinskog naglasnog sustava i one koji ga moraju učiti jer njihov materinski idiom ima udarni sustav, već i zbog kodeksne neusustavljenosti naglasaka i nestabilnosti prozodijskoga standardnojezičnoga sloja.“

Dodatnu poteškoću stvara i slaba motiviranost učenikā i učiteljā u usvajanju i podučavanju naglasaka. Glušac (2016.) provodi istraživanje sa srednjoškolskim učenicima i njihovim profesorima o zainteresiranosti za učenje i podučavanje standardnih hrvatskih naglasaka te ističe slabu zainteresiranost i jednih i drugih.

Materinski idiom također može pojedinoj djeci olakšati, a pojedinoj djeci otežati učenje standardnoga hrvatskog naglasnog sustava. Na primjer, u ovome je istraživanju 82 % ispitanika rođeno u Zagrebu, a svi su tijekom istraživanja pohodili zagrebačku osnovnu školu (v. niže *Metodu*). Zagrebački udarni naglasni sustav opisali su primjerice Magner (1966.), Šojat (1998.), Kapović (2004.; 2006.; 2010.a, 2010.b), Smiljanić (2004.), Pletikos (2008.) i drugi. Prema njihovom opisu zagrebački naglasni sustav ne rabi ton kao razlikovnu kategoriju ili ga rabi tek rubno, što znači da je standardni (tonski) naglasni sustav zagrebačkoj djeci udaljeniji nego djeci kojoj materinski idiom sadržava ton.

Osim različitih početnih idioma, teškoće u učenju standardne hrvatske prozodije stvara i raslojenost hrvatskoga naglasnog standarda u dva varijeteta; jedan podrazumijeva usvojenost tonskih naglasaka i zanaglasne dužine, dosljednu primjenu pravila raspodjele, pomicanje naglasaka na prednaglasnicu, a drugi varijetet podrazumijeva usvojeno mjesto naglasaka, gubljenje kvantitete i neutralizaciju kvalitete na kratkim slogovima (dakle postupni prijelaz prema udarnom sustavu), kraćinu slogotvornoga *r*, neostvarivanje zanaglasne dužine i sl. (Matešić, 2013.). Martinović (2017.) spominje postojanje i trećega naglasnog varijeteta – neutralnoga. Njime navodno govori onaj tko ne dosegne spontanost ostvarivanja propisanih naglasnih pravila, a koji

„obrazovanjem i utjecajem medija ipak oblikuje sustav koji se odmaknuo od njegovog startnoga idioma i nosi značajke koje ga povezuju sa širim govornim područjem od mjesnoga (ruralnog ili urbanog) idioma“ (Martinović, Pletikos Olof i Vlašić Duić, 2021.: 111.).

Sve u svemu, prethodna su istraživanja pokazala da je naglasna norma hrvatskoga standardnog jezika naglasno raslojena u varijetete (Matešić, 2013.; Martinović, 2017.), da postoji raskol između standardnojezične naglasne norme i uporabe (Matešić,

2018.: 79.; Martinović, Pletikos Olof i Vlašić Duić, 2021.: 318.), da je naglasni sustav relativno teško naučiv dio standardnoga jezika (Mildner, 1994.; Varošaneć-Škarić i Škavić, 2001.; Vrbani Zrinski i Varošaneć-Škarić, 2004.) te da je motiviranost za podučavanje i učenje naglasaka kod nastavnika i učenika srednje škole niska (Glušac, 2016.). Pregled literature ujedno pokazuje da su veoma podzastupljena istraživanja koja se tiču podučavanja standardnoga hrvatskoga naglasaka u okviru osnovnoškolskoga obrazovanja, što je glavna motivacija za ovo istraživanje.

Cilj i hipoteze

Cilj je ovoga istraživanja utvrditi kakav utjecaj podučavanje naglasaka u nastavi hrvatskoga jezika u sedmom i osmom razredu osnovne škole na području Zagreba ima na uočavanje (percepciju) i izgovor tona koji je usklađen s normom hrvatskoga standardnog jezika. Na temelju spoznaja poteklih iz prethodnih istraživanja (v. gore) ovo istraživanje postavlja sljedeće hipoteze.:

- H1. Prije formalnoga podučavanja naglasaka učenici osnovne škole na području Zagreba ne će uspješno izgovarati standardni ton.
- H2. Metode podučavanja naglasaka imat će vrlo ograničen utjecaj na uspješnost učenja standardnoga naglašavanja riječi s obzirom na ton naglašenoga sloga.
- H3. Prije formalnoga podučavanja naglasaka učenici osnovne škole na području Zagreba uspješno će oponašati govorni uzor s obzirom na ton naglasaka.

Metoda

Postupak

Istraživanje je provedeno snimanjem standardnoga izgovora 34 ispitanika, provođenjem metodički osmišljenih vježbi za stjecanje sposobnosti uočavanja i izgovaranja tona naglasaka, potom ponovnim snimanjem izgovora istih rečenica istih ispitanika te na kraju usporednom analizom snimljenih uzoraka. Ispitanici su prije formalnoga podučavanja pristupili snimanju testnih riječi i rečenica iz dvaju testnih materijala. Rečenice iz Testnoga materijala 1 (v. niže Materijale) ispitanici su čitali i prije i poslije formalnoga podučavanja naglasaka. S obzirom na to da se njihove naglasne sposobnosti prije i poslije formalnoga podučavanja naglasaka razlikuju, i upute koje su dobili prije čitanja toga testnog materijala bile su različite. Prije početnoga čitanja trebali su rečenice najprije pročitati u sebi, a potom naglas, pazeći na jasnoću izgovora i primjerenu glasnoću. Uputa je bila da rečenice čitaju hrvatskim standardnim jezikom. Prije završnoga čitanja također su trebali iste rečenice najprije pročitati u sebi, a potom naglas, pazeći na jasnoću izgovora i primjerenu glasnoću. Međutim, dodatna je uputa pri završnome čitanju bila da izgovore riječi naglasno točno, u skladu s pravilima o naglašavanju koja su učili i uvježbavali tijekom proteklih dviju školskih godina. Vježbanje naglasaka bilo je redovito u okviru nastave hrvatskoga jezika kao kratki dio nastavnoga sata. Pojedinačne su riječi iz Testnoga materijala 2

(v. niže Materijale) izgovarali samo prije formalnoga podučavanja naglasaka. Pritom su dobili upute da najprije pažljivo poslušaju kako govorni uzor izgovara riječ, a potom da što sličnije izgovore zadanu riječ.

Ispitanici

U istraživanju su sudjelovala 34 učenika osnovne škole ($N = 34$). Varijabla dobi bila je unaprijed određena ($M = 13/14$ godina) jer je istraživanje provedeno s učenicima jednog naraštaja tijekom njihova sedmoga i osmoga razreda. Varijabla spola nije bila je važna za ovo istraživanje jer nema indikacije da bi spol imao ikakav utjecaj na učenje tonova. S obzirom na to da pohađaju isti razred, ispitanici su ravnomjerno podijeljeni prema stupnju i vrsti obrazovanja iako se njihove stečene sposobnosti razlikuju. Svi su ispitanici izvorni govornici hrvatskoga jezika. U Zagrebu je rođeno 82 % ispitanika; u Zagrebu (i samo u Zagrebu) odrasli su te su u Zagrebu (i samo u Zagrebu) pohađali osnovnu školu. Ostali su rođeni u Mostaru, Supetru, Našicama i Brčkome, a od njih je četvero osnovnu školu pohađalo u Zagrebu (i samo u Zagrebu), a jedna se ispitanica u Zagreb doselila u trećem razredu osnovne škole.

Budući da na dječje usvajanje izgovora snažno utječe izgovor njihovih roditelja, anketom je ispitano podrijetlo roditelja. Prema analiziranim podatcima 31 % ispitanika ima oba roditelja podrijetlom iz Zagreba, a za 70 % ispitanika najmanje je jedan roditelj rođen i odrastao u Zagrebu. Ostali su roditelji podrijetlom iz raznih hrvatskih gradova (Požega, Klanac, Sisak, Čazma, Metković, Knin, Bjelovar), a roditelji malobrojnih ispitanika podrijetlom su iz Bosne i Hercegovine ili s Kosova. Iako je prosječan broj godina života provedenoga u Zagrebu 34,2 za očeve te 30,7 za majke, vjerojatno je da mnogi od doseljenika i dalje govore naglasnim sustavom koji su usvojili u djetinjstvu te da je naglasni sustav ispitanika mješavina naglasnoga sustava okoline i naglasnoga sustava usvojenoga od roditelja.

Svi ispitanici dobili su pisanu suglasnost roditelja za sudjelovanje u istraživanju prije nego što je ono započelo.

Materijali

Za potrebe istraživanja osmišljen je testni materijal, koji je podijeljen u dva dijela: Testni materijal 1 i Testni materijal 2.

Testni materijal 1 obuhvaća niz pitanja i odgovora, u kojima se testne riječi – upravo one koje su relevantne za istraživanje tonskoga dijela naglasaka – nalaze na posljednjem mjestu svakoga odgovora. Na primjer: „Je li ovo bakina vikendica? Ne, ovo je bakina kuća“, pri čemu je testna riječ „kuća“. Reprezentativni primjeri iz Testnoga materijala 1 prikazani su u Tablici 1. Ukupni Testni materijal 1 sastojao se od 16 takvih parova rečenica.

Tablica 1. Reprezentativni primjeri iz Testnoga materijala 1. Testna riječ nalazi se na kraju druge rečenice (npr. kuća, noga, zima).

<i>Je li ovo bakina vikendica? Ne, ovo je bakina kuća.</i>	<i>Je li stigla jesen? Ne, stigla je zima</i>	<i>Je li to naš klub? Ne, to je naša zadruga.</i>
<i>Je li to tvoj roman? Ne, ovo je moja bajka.</i>	<i>Je li mu u ruci nož? Ne, u ruci mu je žličica</i>	<i>Je li lijepo nekoga grditi? Ne, lijepo je nekoga hvaliti.</i>
<i>Je li to bratova ruka? Ne, to je bratova noga.</i>	<i>Je li ispod kreveta čarapa? Ne, ispod kreveta je papuča.</i>	<i>Je li u kući bio mir? Ne, u kući je nastala buka.</i>

Ispitanici su prvo čitali pitanje, potom odgovor. Nakon svakog pitanja ispitanik je trebao pročitati česticu *ne*, kratko zastati i ostatak izjavne rečenice pročitati silaznom rečeničnom intonacijom. Odgovore nakon pitanja trebali su pročitati tako da posljednju riječ u odgovoru izgovore glasnije od ostalih riječi u rečenici. Na taj se način izbjegava intonacija nabiranja koja bi se pomiješala s ostvarenjem tona u testnim riječima. Intonacija rečenice utječe na tonsko kretanje u riječima, stoga je važno da su ciljane riječi izgovorene u silaznim jezgrama jer takva je jezgra neutralna i najmanje utječe na naglasak riječi, tj. u takvoj se silaznoj jezgri naglasci riječi mogu najpotpunije ostvariti (Škarić, 1991.: 319.; Pletikos, 2008.: 204.). Testne riječi odabrane su tako da sva četiri naglasaka budu jednako zastupljena. Kriteriji za odabir testnih riječi bili su:

- kratkosilazni naglasak na početnome slogu: dvosložne imenice (*kuća, buka*) i trosložne imenice (*žličica, rupica*);
- kratkouzlazni naglasak na početnome slogu: dvosložne imenice (*noga, krevet*) i trosložne imenice (*papuča, košara*);
- dugosilazni naglasak na početnome slogu: dvosložne imenice (*bajka, more*) i trosložne imenice (*zadruga, radnica*);
- dugouzlazni naglasak na početnome slogu: dvosložne imenice (*vino, zima*) i trosložni glagoli (*raditi, hvaliti*).

Redoslijed testnih riječi organiziran je tako da se testne riječi s istim tonom nisu našle jedna iza druge. Sve su odabrane testne riječi česte u jezičnoj uporabi i djeci lako razumljive (npr. *kuća, noga, zima, krevet*). U testnome materijalu nema jednosložnih riječi zbog standardnih prozodijskih ograničenja raspodjele naglasaka.

Isti uzorak rabljen je još jednom, na kraju procesa podučavanja naglasaka i provođenja vježbi za stjecanje sposobnosti njihova prepoznavanja i izgovaranja, s time da su riječi tada imale oznake za naglaske koje su učenici usvajali na nastavi tijekom školske godine.

Testni materijal 2 sadržava niz od 20 pojedinačnih riječi (*kuća, papuča, raditi, more, prepisivanje, vino, noga, krevet, usisavanje, bajka, radnica, fakultet, zima, žličica, buka, rupica, prodavač, zadruga, košara i hvaliti*). Čitala ga je suautorica

rada prema pravilima o naglašavanju u hrvatskome standardnom jeziku. Ispitanici su dobili zadatak oponašati govorni uzor: poslušali su standardno izgovorenu riječ, a potom su ju trebali izgovoriti, pokušavajući ju ponoviti što sličnije govornomu izvoru. Time se istražila sposobnost ispitanika da standardni naglasak prvo ispravno prepoznaju, a potom pravilno izgovore, odnosno sposobnost oponašanja standardnoga izgovora naglasaka.

Govorni predlošci svih ispitanika snimljeni su u jednoj od učionica škole uređajem Sony IC Recorder ICD-PX312. Zvuk je nakon snimanja prebačen na računalo te računalnim programom CoolEdit Pro 2.0 podijeljen u datoteke pojedinih učenika. Nazivi svih snimljenih uzoraka bili su pretvoreni u zaporke (kako pri analizi ne bi bili prepoznatljivi), a rezultati su prikazani anonimno.

Obrada podataka

Na temelju prikupljenih zvučnih snimaka autori su rada sluhom odredili koje su naglaske ispitanici izgovorili te jesu li izgovori u skladu s hrvatskom normom. U pojedinim dvojbjenih slučajevima odluka o izgovorenim naglascima donesena je na temelju pregledavanja akustičnih obilježja izgovora (ponajprije temeljne frekvencije glasa, F_0) u programu *Praat*. Svaki je ispitanik pitanja i odgovore iz Testnoga materijala 1 čitao dvaput, na početku sedmoga razreda i na kraju osmoga razreda, a riječi iz Testnoga materijala 2 ponavljao jedanput za govornim uzorom, samo na početku školske godine u sedmome razredu. Analiziranih testnih riječi iz Testnoga materijala 1 bilo je 16, a iz Testnoga materijala 2 bilo ih je 20. Sveukupan je broj pojavnica bio 1765, što je dobiveno ovom formulom:

$(34 \text{ ispitanika} \times 16 \text{ riječi} \times 2 \text{ čitanja}) + (34 \text{ ispitanika} \times 20 \text{ riječi}) - 3 \text{ slušno nerazabirljiva ostvaraja.}$

Obrada podataka Testnoga materijala 1 – sposobnosti vezane uz točan ton naglasaka

Prvi je testni materijal niz od 16 pitanja i 16 odgovora. U početnome su čitanju ispitanici označeni velikim slovom A (koje označava prvo čitanje) te brojkama redosljedna (1, 2, 3...) koje međusobno razlikuju ispitanike. U drugome su čitanju ispitanici označeni istim brojkama, ali slovom B koje kazuje da se radi o završnome čitanju. U testnim riječima naglašeni su slogovi promatrani prema kriteriju ostvaraja tona. U Excel tablici izračunana je pojavnost izgovorenih inačica, a podatci su prikazani i u postotku. Nakon što su podatci obaju čitanja Testnoga materijala 1 uneseni u tablice i obrađeni, učinjena je analiza usporedbe početnoga i završnoga čitanja. Nakon takve analize podataka izgovor ispitanika prikazan je u sljedećim kategorijama: broj riječi koji je pročitani istim načinom naglašavanja i u prvome i u drugome čitanju (nije bilo pomaka u načinu naglašavanja), broj riječi koje su u prvome čitanju pročitane netočnim tonom naglasaka, a u drugome čitanju točnim tonom naglasaka i broj riječi koje su u prvome čitanju pročitane točnim tonom naglasaka, a u drugome čitanju netočnim tonom naglasaka.

Obrada podataka Testnoga materijala 2 – sposobnosti oponašanja za govornim uzorom

Drugi dio ovoga istraživanja obuhvaća testni materijal od 20 samostalnih riječi. Ispitanici su označeni samo brojkama (označavaju pojedinog ispitanika) i velikim slovom A jer je ispitivanje provedeno samo na početku školske godine, stoga nije bilo potrebno uvoditi oznaku B za drugo snimanje. Izgovor je ispitanika analiziran i prikazan u kategoriji broja riječi s točno ponovljenim tonom naglasaka. Tonska je sastavnica naglasaka unesena u tablicu kao točna brojkom 1 ili kao netočna brojkom 2. Potom je u Excelu izračunana pojavnost praćene kategorije izgovornih inačica. Svi su dobiveni rezultati prikazani i kao postotak ukupnoga materijala.

Rezultati

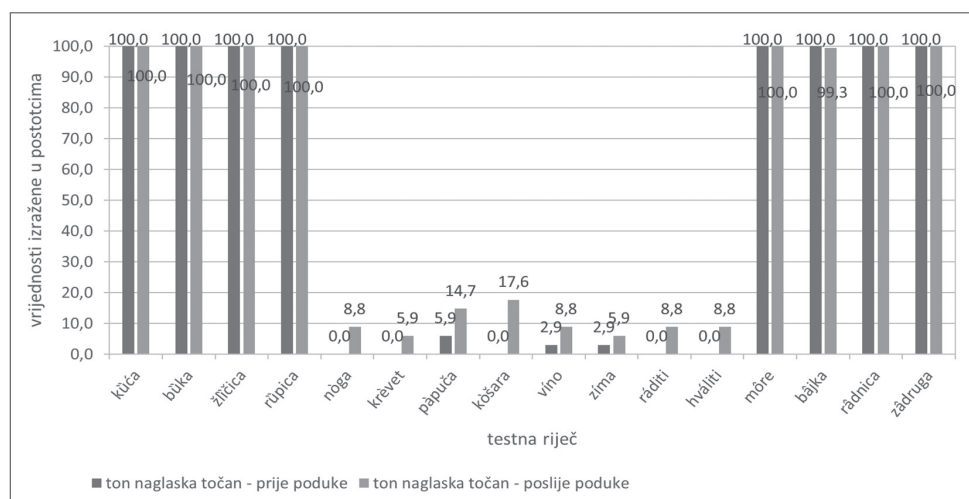
Rezultati o proizvodnji tona prije i poslije podučavanja naglasaka
(Testni materijal 1)

Analiza mjerenja sposobnosti izgovora standardnoga hrvatskoga tona na 16 testnih riječi kod 34 ispitanika pokazuje u kolikom postotku učenici sedmoga i osmoga razreda mogu izgovoriti točan ton prije podučavanja naglasaka, a u kolikom postotku nakon toga. Ukupni su rezultati podijeljeni u podskupine prema vrsti naglasaka kako bi se prema tim podskupinama lakše mogli izvesti zaključci, a prikazani su u Tablici 2 i na Slici 1. Rezultati pokazuju da su riječi s kratkosilaznim (KS) naglaskom na početnome slogu (*kùća*, *bùka*, *žličica* i *rùpica*) i prije i poslije poduke pročitane s točnošću od 100 %. Ton je u riječima s dugosilaznim (DS) naglaskom točnije ostvaren prije podučavanja naglasaka za 0,7 % (početnih 100 % prema završnih 99,3 %), pri čemu se netočan ostvaraj tona dogodio u jednoga ispitanika u riječi *bajka*. U riječi s kratkouzlaznim (KU) naglaskom na početnome slogu napredak iznosi prosječno 10,3 % (s 1,5 % na 11,8 %), a u riječi s dugouzlaznim (DU) naglaskom na početnome slogu napredak iznosi 6,6 % (s 1,5 % na 8,1 %). Sveukupno, prije podučavanja naglasaka ispitanici su točno izgovarali naglaske u 50,6 % slučajeva, dok su nakon svih nastavnih aktivnosti to činili u 54,4 % slučajeva.

Tablica 2. Prikaz izgovora tona u 16 riječi prije i poslije podučavanja naglasaka; N = 34
(Testni materijal 1)

Vrsta naglasaka na početnome slogu	Testna riječ	Točan ton prije poduke naglasaka	Točan ton poslije poduke naglasaka
KS na početnome slogu dvosložne i trosložne riječi	kùća	100,0	100,0
	bùka	100,0	100,0
	žličica	100,0	100,0
	rùpica	100,0	100,0
Prosječne vrijednosti u postotcima za KS		100,0	100,0

KU na početnome slogu dvosložne i trosložne riječi	nòga	0,0	8,8
	krèvet	0,0	5,9
	pàpuča	5,9	14,7
	kòšara	0,0	17,6
Prosječne vrijednosti u postotcima za KU		1,5	11,8
DU na početnome slogu dvosložne i trosložne riječi	víno	2,9	8,8
	zíma	2,9	5,9
	ráditi	0,0	8,8
	hváliti	0,0	8,8
Prosječne vrijednosti u postotcima za DU		1,5	8,1
DS na početnome slogu dvosložne i trosložne riječi	mòre	100,0	100,0
	bájka	100,0	97,1
	rådница	100,0	100,0
	zådруга	100,0	100,0
Prosječne vrijednosti u postotcima za DS		100,0	99,3
Ukupne prosječne vrijednosti u postotcima za sve naglaske		50,6	54,8

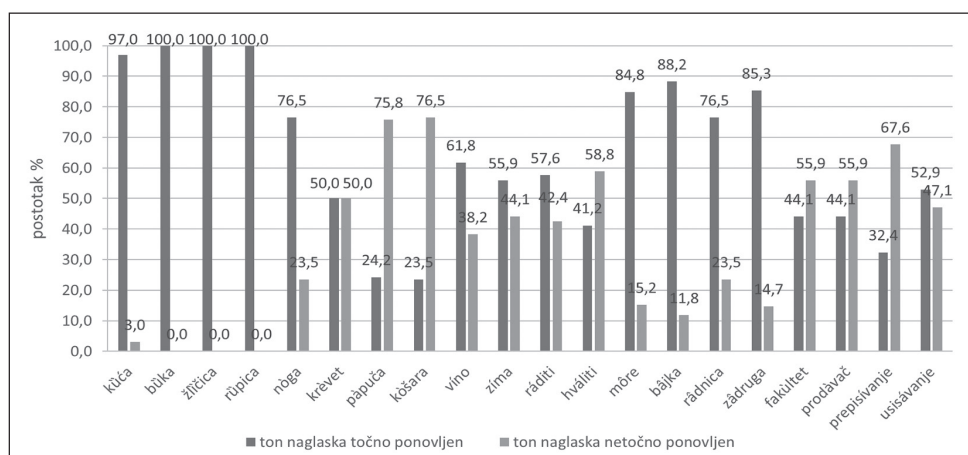

Slika 1. Prikaz izgovora tona u 16 riječi prije i poslije podučavanja naglasaka (Testni materijal 1; N = 34)

Rezultati o uspješnosti oponašanja tona (Testni materijal 2)

Analizirano je 20 testnih riječi ukupnoga broja ispitanika (N = 34) kako bi se utvrdila uspješnost oponašanja tonskoga dijela naglasaka za govornim uzorom. Rezultati te analize prikazani su na Slici 2. Izgovorna točnost značajno se razlikuje od naglasaka do naglasaka. Riječi *bùka*, *žličica* i *rùpica* s KS naglaskom ponovljene su s točnim tonom u 100 % testnih riječi dok je riječ *kùća* točno ostvarena u 97 %

slučajeva. U riječi s DS naglaskom ton je točno ostvaren ukupno u 83,7 % testnih riječi, dakle nešto lošije nego kad je riječ o KS naglasku, ali znatno bolje nego u riječima s uzlaznim naglascima. U riječi s KU naglaskom na početnome slogu uzlazni je ton točno ostvaren u 43,5 % testnih riječi: *nòga* (23,5 %), *krèvet* (50 %), *pàpuča* (75,8 %) i *kòšara* (76,5 %). U riječi s DU naglaskom na početnome slogu uzlazni je ton točno ostvaren u 54,1 % testnih riječi, i to redom: *víno* (38,2 %), *zíma* (44,1 %), *ráđiti* (42,4 %) i *hváliti* (58,8 %). U riječi s uzlaznim naglaskom na nepočetnome slogu točan je ton ostvaren u 43,4 % testnih riječi: *prodávàč* (55,9 %), *fakùltet* (55,9 %), *usisávanje* (47,1 %) i *prepisívanje* (67,6 %). Osim što uzlazni tonovi pokazuju znatno nižu stopu točnoga ostvaraja od silaznih, različite riječi s istim uzlaznim naglaskom pokazuju međusobno veliku razliku u točnosti ostvarenja. Na primjer, kad je u pitanju KU naglasak, u riječi *pàpuča* i *kòšara* bilo je znatno više netočno ponovljenih naglasaka nego kod riječi *nòga* i *krèvet*.

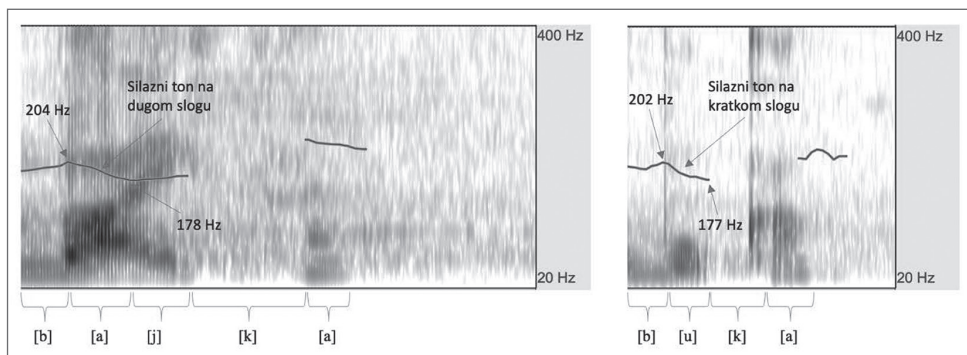

Slika 2. Prikaz točnosti oponašanja tona naglasaka u 20 riječi (Testni materijal 2; N=34)

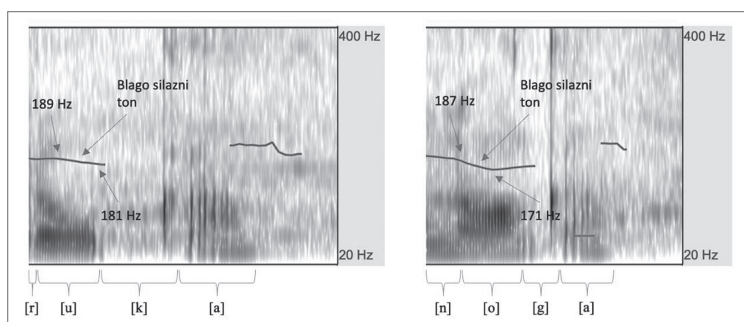
Rasprava

Rezultati su pokazali da ispitanici nisu imali poteškoća u izgovoru točnoga tona u riječima s KS naglaskom ni prije ni poslije podučavanja. U riječi s DS naglaskom također se može zaključiti da ispitanici nisu imali poteškoća u izgovoru tona. Zabilježen je tek jedan netočan ostvaraj pri kojemu je riječ s DS naglaskom izgovorena s uzlaznim tonom. U riječi s uzlaznim naglascima ispitanici su bili uspješniji u učenju uzlaznoga tona u riječima s KU naglaskom nego u riječima s DU naglaskom, ali su ostvarili mnogo lošije rezultate u uporabi naglasaka s uzlaznim tonovima od naglasaka sa silaznim tonovima. Štoviše, većina je ispitanika u većini slučajeva rabila *silazne* tonove tijekom izgovora standardnoga hrvatskog neovisno o tome propisuje li standard uzlazne ili silazne naglaske. U skladu s time Slika 3 pokazuje kako je jedna ispitanica izgovorila riječi *bájka* (DS) i *bìka* (KS), dok Slika 4 pokazuje kako

je ista ispitanica izgovorila riječi *rúka* (DU) i *nòga* (KU). Sve četiri slike pokazuju spektrograme – grafičke prikaze zvuka koji na osi X predočavaju vrijeme, a na osi Y frekvenciju. Crte prikazuju kako se temeljna frekvencija titranja glasnica (F_0) mijenja kroz vrijeme. Dinamika F_0 glavni je fonetski korelat tonova: pri silaznim tonovima F_0 opada, a pri uzlaznim F_0 raste (Ashby, 2011.; Reetz i Jongman, 2020.). U riječima *bájka* i *bùka* na Slici 3 jasno se vidi da je ispitanica zaista izgovorila te riječi silaznim tonovima. Na primjer, tijekom ostvarenja otvornika [u] u prvome slogu riječi *bùka* F_0 pada s početnih 202 Hz na završnih 177 Hz. S druge strane, iako hrvatski standardni jezik propisuje da se riječi *rúka* i *nòga* izgovaraju s uzlaznim tonovima, dok je rabila hrvatski standardni jezik, ispitanica ih je izgovorila sa *silaznim* tonovima. Na primjer, tijekom ostvarenja otvornika [o] u prvome slogu riječi *nòga* F_0 pada s početnih 187 Hz na završnih 171 Hz. Jedina je sustavna razlika između ostvaraja na Slici 3 i na Slici 4 to što je nagib u crti F_0 znatno strmiji u DS i KS naglascima, dok su DU i KU naglasci bili izgovoreni s vrlo blago silaznim tonom. Iako izgovor naglasaka predočen na Slici 3 i Slici 4 potječe od jedne ispitanice, isti se uzorak izgovaranja naglasaka javio u velikoj većini ispitanika tijekom uporabe hrvatskoga standarda.

Slika 3. Spektrogrami koji pokazuju izgovor riječi *bájka* i *bùka*. Crta predstavlja promjenu temeljne frekvencije glasa (F_0) kroz vrijeme.

Slika 4. Spektrogrami koji pokazuju izgovor riječi *rúka* i *nòga*. Crta predstavlja promjenu temeljne frekvencije glasa (F_0) kroz vrijeme.

Analiza točnosti u izgovoru tona pokazala je da učenici u nekim slučajevima imaju jednake, a u nekima bolje naglasne sposobnosti prije i poslije nastavnih aktivnosti. U riječima s KS naglaskom na početnome slogu ispitanici nisu imali poteškoća u izgovoru tona: silazni ton u kratkim slogovima točno je ostvaren u 100 % slučajeva i prije i poslije podučavanja. Riječi s DS naglaskom na početnome slogu ostvarene su sa 100 % točnosti prije poduke te s 99,3 % točnosti nakon poduke. Jedan jedini nestandardni ostvaraj pripisujemo slučajnosti jer je riječ o izoliranom slučaju, a ne o sustavnoj pojavi. Budući da razlika u točnosti prije i nakon poduke nije statistički značajna, zaključujemo da su riječi s DS naglaskom – kao i one s KS naglaskom – i prije i nakon nastavnih aktivnosti ostvarivane optimalno. Dakle, osnovnoškolci u ovome istraživanju nisu imali poteškoća s ostvarenjem silaznoga tona ni u kratkim ni u dugim slogovima jer silaznim tonom vladaju i prije no što nastavne aktivnosti vezane uz naglaske započnu.

U riječi s uzlaznim tonovima početne su sposobnosti drastično niže: prije nastavnih aktivnosti tek je u 1,5 % slučajeva točno ostvareno u kratkim slogovima te u 1,5 % slučajeva u dugim slogovima. Dakle, osim što je stopa točnih ostvaraja bila izrazito niska, ona nije varirala s obzirom na duljinu sloga: ispitanici su prije poduke jednako loše ostvarivali uzlazni ton KU naglasaka (pogrešno u 98,5 % slučajeva) kao i uzlazni ton DU naglasaka (također pogrešno u 98,5 % slučajeva). Napredak je u oba slučaja uočen nakon nastavnih aktivnosti: u riječi s KU naglaskom taj napredak iznosi 10,3 % (s 1,5 % točnih ostvaraja na 11,8 % točnih ostvaraja), a u riječi s DU naglaskom na početnome slogu 6,6 % (s 1,5 % na 8,1 %). Dakle, poduka je polučila bolje rezultate za uzlazne tonove u kratkim slogovima nego u dugim slogovima, iako je doprinos poduke sveukupno vrlo ograničen.

Navedeni rezultati djelomično potvrđuju prvu hipotezu (H1) ovoga istraživanja, koja kaže da prije formalnoga podučavanja naglasaka učenici osnovne škole na području Zagreba ne će uspješno izgovarati standardni ton. Naime, iako su ispitanici prije nastavnih aktivnosti pouzdano točno izgovarali silazne tonove, istodobno sustavno nisu izgovarali uzlazne tonove. To je bilo očekivano kad se uzmu u obzir prethodna istraživanja koja pokazuju da govornici zagrebačkoga govornog područja ne rabe uzlazne naglaske (usp. Kapović, 2004.; Škarić, 2007.a; Pletikos, 2008.). Ti se rezultati ujedno i podudaraju s onima u Martinović, Pletikos Olof i Vlašić Duić (2016.), gdje se pokazalo da ispitanici koji su položili pravogovorne (ortoepske) kolegije, stekavši time sposobnosti vezane uz uporabu standardnih naglasaka, također bolje rabe silazne naglaske (sa 65 % do 80 % točnosti) nego uzlazne (manje od 40 %). Uz to, rezultati sociofonetskih istraživanja Škarića i Lazića (2002.) te Škarića i Varošaneć-Škarić (2003.) pokazuju da je KU naglasak govornicima hrvatskoga jezika najmanje poželjan.

Rezultati također djelomično potvrđuju drugu hipotezu (H2), koja kaže da će metode podučavanja naglasaka imati vrlo ograničen utjecaj na uspješnost učenja

standardnoga naglašavanja riječi s obzirom na ton naglašenoga sloga. Naime, ispostavilo se da onaj dio rezultata koji se tiče silaznih tonova nije primjenjiv na H2 jer su ispitanici i prije početka poduke optimalno ostvarivali standardne hrvatske silazne naglaske. Međutim, hipotezu potvrđuje dio rezultata koji se tiče uzlaznih tonova: iako nastavne aktivnosti jesu pozitivno doprinijele učenju KU i DU naglasaka, taj je učinak sveukupno bio manji od 10 % (kao što pokazuje Tablica 2).

Djelomična potvrda H1 i H2 u skladu je s Kapovićevom (2007.) tvrdnjom da je neštokavcima teško svladati standardnu akcentuaciju i u školi i izvan nje, pogotovo ako u blizini nemaju štokavske govornike kao uzor. Svi su ispitanici, naime, pripadnici zagrebačkoga govornog područja na kojemu se govori kajkavskim narječjem. Kajkavsko narječje u svojoj prozodijskoj strukturi nema uzlazni ton, što potvrđuju i ispitanici u istraživanju. Tijekom istraživanja moglo se primijetiti da su se za vrijeme provođenja vježbi o prepoznavanju i izgovaranju naglasaka ispitanici često izjašnjavali kako uopće ne čuju razliku između uzlaznoga i silaznoga tona, pa se stoga ta razlika nije pojavljivala ni u izgovoru.

Analiza točnosti ponavljanja (oponašanja) tona za slušnim uzorom prije provedenih nastavnih aktivnosti (Slika 2) pokazuje da su riječi s KS naglaskom (npr. *bùka*, *žličica*) oponašane gotovo potpuno točno. U riječima s DS naglaskom (npr. *móre*, *bájka*) bilo je ponešto kolebanja, ali se točan izgovor i dalje javio u više od 80 % slučajeva. Rezultati su bili znatno lošiji kad je u pitanju uzlazni ton: pogreške su se pojavile u više od 50 % slučajeva kad se izvedba na svim riječima s uzlaznim naglascima uprosječi. Više se pogrešaka javilo pri KU naglascima nego pri DU naglascima. Sve u svemu, rezultati u znatnoj mjeri opovrgavaju treću hipotezu (H3) ovoga istraživanja, koja kaže da će prije formalnoga podučavanja naglasaka učenici osnovne škole na području Zagreba uspješno oponašati govorni uzor s obzirom na ton naglasaka. Pokazalo se da zagrebačka djeca u sedmome razredu, u dobi od 13 do 14 godina, prije formalne poduke imaju velikih poteškoća s ponavljanjem/oponašanjem standardnih naglasaka, pogotovo uzlaznih.

Praktično pitanje koje se ovim istraživanjem postavlja jest na koji bi način trebalo oblikovati podučavanje standardnih naglasaka u sklopu osnovnoškolskoga obrazovanja kako bi se uspjeh na tome području poboljšao. S jedne strane, ovo je istraživanje pokazalo da način na koji se hrvatska standardna prozodija trenutno podučava u osnovnim školama daje izrazito ograničene rezultate. S druge strane, istraživanje je pokazalo da učenici ipak uspijevaju naučiti naglaske koji nisu dio njihova materinskog idioma, dakle da učenje standardnih naglasaka ipak nije neostvariv cilj. Pokazalo se ujedno i da učenici ostvaruju mnogo bolje rezultate kada ponavljaju naglaske za govornim uzorom nego kada ih sami proizvode pri čitanju. Iz toga zaključujemo da bi nastavne aktivnosti koje se tiču standardne prozodije trebalo opsegom povećati te u njih uključiti više govornih vježbi u kojima učenici imaju prilike raditi s nastavnikom koji služi kao govorni uzor. Budući da je Mildner

(1994.) pokazala da učenici uz adekvatne govorne vježbe uspješno uče naglaske od 10. godine nadalje, takve se vježbe mogu u nastavu integrirati i prije sedmoga razreda osnovne škole. Uz to, i osnovni i dodatni nastavni materijali pružaju brojne prilike da se u njih uključi poduka naglasaka, bilo izravno bilo neizravno. Još je Jambrečak (1869.) ustvrdio da bi čitanke iz hrvatskoga jezika trebale imati označene naglaske, a slično su nedavno predložile i Martinović, Pletikos Olof i Vlašić Duić (2019.). Vježbe u kojima učenici ponavljaju naglaske na temelju govornoga uzora vrlo se lako mogu uklopiti i u računalno okruženje, kojemu su djeca već od rane osnovnoškolske dobi veoma priviknuta. Na primjer, može se izraditi aplikacija, internetska stranica ili digitalni udžbenik, koji bi imali zvučne snimke standardnoga izgovora naglasaka i zadatke za njihovo ispravno prepoznavanje i izgovaranje.

Zaključak

Tema je ovoga istraživanja utjecaj osnovnoškolskih didaktičkih metoda na učenje standardnoga hrvatskog tona u jednog naraštaja učenika sedmoga i osmoga razreda osnovne škole u Zagrebu. Glavni je istraživački cilj bio ustanoviti koliko uobičajene nastavne aktivnosti koje se tiču podučavanja naglasaka zaista vode do poboljšanja učenčkih sposobnosti na tom području. Na temelju uvida u malobrojna prethodna istraživanja na tu temu pretpostavilo se da prije formalnoga podučavanja naglasaka učenici osnovne škole na području Zagreba ne će uspješno izgovarati standardni ton te da će metode podučavanja naglasaka imati vrlo ograničen utjecaj na uspješnost učenja standardnoga naglašavanja riječi s obzirom na ton naglašenoga sloga. U provjeravanju napretka u stjecanju prozodijskih sposobnosti rabljena je metoda dvostrukoga snimanja, prije i poslije provođenja vježbi za naglaske, nakon čega su podatci slušno i akustično analizirani te statistički obrađeni. Istraživanje je pokazalo da ispitanici prije nastavnih aktivnosti točno izgovaraju silazne tonove, ali istodobno sustavno ne izgovaraju uzlazne tonove. Iako nastavne aktivnosti jesu pozitivno doprinijele učenju kratkouzlaznih i dugouzlaznih naglasaka, taj je učinak ukupno bio manji od 10 %.

Istraživanje pokazuje da postoji i potreba i mogućnost za poboljšanjem postojećih osnovnoškolskih didaktičkih metoda za podučavanje standardne hrvatske prozodije. Osmišljavanje pristupačnih interaktivnih vježbi koje učenicima omogućavaju oponašanje govornoga uzora te ranije započinjanje učenja standardne prozodije dva su bitna načina na koje se to poboljšanje može ostvariti.

Glavno je ograničenje istraživanja njegova isključiva usredotočenost na područje Zagreba. S obzirom na to da su istraživanja koja proučavaju utjecaj osnovnoškolskih didaktičkih metoda na učenje standardne hrvatske prozodije izrazito podzastupljena, a da ishodi učenja uvelike ovise o učenikovu materinskome idiomu, buduća bi istraživanja trebala obuhvatiti što raznolikiji raspon učenika diljem cijele Hrvatske.

Literatura

- Patricia Ashby, 2011., *Understanding Phonetics*, Hodder Education, London
- Zrinka Babić, Ivo Škarić, Đurđa Škavić, Gordana Varošaneć, 1987., Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi, *Govor*, god. 4., br. 2., str. 139. – 151.
- Juraj Bakran, 1996., *Zvučna slika hrvatskoga govora*, Ibis grafika, Zagreb
- Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Znika, 2005., *Hrvatska gramatika*, ŠK, Zagreb
- Helena Delaš, 2002., Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi, Magistarski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Helena Delaš, 2003., Naglasak na proklitici, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 29., str. 21. – 31.
- Rudolf Filipović, Antica Menac, 2001., Akcentuacija anglizama u hrvatskom jeziku, u: *Drugi hrvatski slavistički kongres – Zbornik radova*, br. 1., str. 381. – 383.
- Maja Glušac, 2016., Hrvatska prozodija u nastavi, *Croatica et Slavica Iadertina*, god. 12., br. 2., str. 513. – 528.
- Ivana Gusak Bilić, Marko Alerić, Jelena Vlašić Duić, 2018., Naglasak u osnovnoškolskoj nastavi, *Croatian Journal of Education*, god. 20., br. 2., str. 209. – 235.
- Dragan Jambrećak, 1869., Čitanke se imaju bilježiti naglasci, *Napredak* (časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži), god. 14., br. 10., str. 17. – 29.
- Zrinka Jelaska, 2004., Fonološki opisi hrvatskoga jezika, HSN, Zagreb
- Zrinka Jelaska, 2005., Hrvatski kao drugi i strani jezik, HSN, Zagreb
- Ljudevit Jonke, 1956., Akcentuacija na našoj Radio-stanici, *Jezik*, god. IV., br. 5., str. 129. – 133.
- Višnja Josipović Smojver, 2017., *Suvremene fonološke teorije*, Ibis grafika, Zagreb
- Mate Kapović, 2004., Jezični utjecaj velikih gradova, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, god. 30., br. 1., str. 97. – 105.
- Mate Kapović, 2005., Nove duljine u hrvatskom jeziku (nakon općeslavenskoga razdoblja), *Filologija*, br. 44., str. 51. – 62.
- Mate Kapović, 2006., Najnovije jezične promjene u zagrebačkom govoru, *Kolo*, god. 4., str. 55. – 69.
- Mate Kapović, 2007., Hrvatski standard – evolucija ili revolucija? Problem hrvatskoga pravopisa i pravogovora, *Jezikoslovlje*, god. 8., br. 1., str. 61. – 76.
- Mate Kapović, 2010.a, Čiji je jezik?, *Algoritam*, Zagreb
- Mate Kapović, 2010.b, O tobožnjoj neutralizaciji kratkih naglasaka u hrvatskom, *Croatica et Slavica Iadertina*, god. 6., br. 2., str. 47. – 54.
- Miroslav Kravar, 1989., Jezično-politički aspekti naše akcentatske problematike, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, god. 28., br. 18., str. 35. – 43.
- Thomas Magner, 1966., *Zagreb – Kajkavian Dialect*, The Pennsylvania State University Press, University Park
- Blaženka Martinović, 2008., Naglasna kolebanja imenica u hrvatskome standardnom jeziku, *Doktorska disertacija*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Blaženka Martinović, 2014., Na putu do naglasne norme – oprmjerenje imenicama, HSN i Sveučilište u Puli

- Blaženka Martinović, 2017., Kodifikacija hrvatske naglasne norme (ili kako naši priručnici govore), *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, god. 43., br. 1., str. 95. – 106.
- Blaženka Martinović, Elenmari Pletikos Olof, Jelena Vlašić Duić, 2016., Metode mjerenja naglasnih kompetencija, u: *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku*, str. 293. – 307.
- Blaženka Martinović, Elenmari Pletikos Olof, Jelena Vlašić Duić, 2019., Naglasak na naglasku, *Filozofski fakultet u Puli*
- Mihaela Matešić, 2013., Odras jezične uporabe u normativnim priručnicima hrvatskoga jezika, *Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata*, str. 39. – 51., *Srednja Europa*, Zagreb
- Mihaela Matešić, 2018., *Pravogovor i pravopis, Izazovi suvremene hrvatske standardologije*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
- Vesna Mildner, 1994., Perceptual acquisition of the long – short distinction in the falling accents of standard Croatian, *Language and Speech*, god. 37., br. 2., str. 163. – 170.
- Milan Moguš, 1971., *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*, MH, Zagreb
- Marina Nespor, Irene Vogel, 2007., *Prosodic Phonology*, Walter de Gruyter, Berlin
- Elenmari Pletikos, 2003., Akustični opis hrvatskih standardnih naglasaka, *Govor*, god. 20., br. 1., str. 321. – 345.
- Elenmari Pletikos, 2008., Akustični opis hrvatske prozodije riječi (Prozodija riječi u suvremenom općem naddijalektnom govoru), *Doktorska disertacija*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Ivo Pranjković, 2001., Za demokratizaciju hrvatske ortoepske norme, *Jezik i demokracija*, *Zbornik radova Instituta za jezik i književnost*, Sarajevo, br. 12., str. 299. – 306.
- Ivo Pranjković, 2001., Rječnik hrvatskoga jezika, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, god. 27., str. 388. – 394.
- Henning Reetz, Allard Jongman, 2020., *Phonetics: Transcription, Production, Acoustics, and Perception*, Wiley Blackwell, Hoboken, NJ, SAD
- Josip Silić, Ivo Pranjković, 2007., *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, ŠK, Zagreb
- Rajka Smiljanić, 2004., *Lexical, Pragmatic and Positional Effects on Prosody in Two Dialects of Croatian and Serbian: An Acoustic Study*, Routledge, New York i London
- Ivo Škarić, 1991., *Fonetika hrvatskoga književnog jezika, Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika: nacrti za gramatiku*, Globus, Zagreb, str. 71. – 378.
- Ivo Škarić, 1999., Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju, *Govor*, god. 16., br. 2., str. 117. – 137.
- Ivo Škarić, 2001., Razlikovna prozodija, *Jezik*, god. 48., br. 1., str. 11. – 18.
- Ivo Škarić, 2007.a, *Fonetika hrvatskoga književnog jezika, Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, str. 17. – 157.
- Ivo Škarić, 2007.b, *Hrvatski izgovorni identitet*, *Govor*, god. 24., br. 2., str. 79. – 90.
- Ivo Škarić, Đurđa Škavić, Gordana Varošaneć-Škarić, 1996., Kako se naglašavaju posuđenice?, *Jezik*, god. 43., br. 4., str. 129. – 138.
- Ivo Škarić, Nikolaj Lazić, 2002., Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima, *Govor*, god. 19., br. 1., str. 5. – 34.
- Ivo Škarić, Gordana Varošaneć-Škarić, 2003., Stupanj tolerancije hrvatskih govornika na „pogrešne“ naglaske, u: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, str. 291. – 304.

- Antun Šojat, 1998., Zagrebački gradski govor u prošlosti i sadašnjosti, Zagrebački kaj: govor grada i prigradskih naselja, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- Gordana Varošaneć-Škarić, 1999., Neke osobitosti hrvatskoga naglasnog sustava, *Govor*, god. 16., br. 1., str. 25. – 31.
- Gordana Varošaneć-Škarić, 2003., Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru, *Govor*, god. 20., br. 2., str. 469. – 489.
- Gordana Varošaneć-Škarić, Đurđa Škavić, 2001., Neutralizacija kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga naglasaka u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru, *Govor*, god. 18., br. 2., str. 87. – 103.
- Karolina Vrban Zrinski, Gordana Varošaneć-Škarić, 2004., Slušno prepoznavanje hrvatskih naglasaka, *Govor*, god. 21., br. 2., str. 93. – 110.
- Stjepan Vukušić, 1984., Nacrt hrvatske naglasne norme na osnovi zapadnog dijalekta, Istarska naklada, Pula
- Stjepan Vukušić, Ivan Zoričić, Marija Grasselli-Vukušić, 2007., Naglasak u hrvatskome književnom jeziku, *Globus*, Zagreb
- Nada Zgrabljčić, Sonja Hršak, 2003., Akcenti na Hrvatskome javnom radiju: Škarićeve teze na provjeri, *Govor*, god. 20., br. 1., str. 133. – 147.

Sažetak

Veno Volenec, Concordia University, Montreal, Kanada, veno.volenec@concordia.ca

Maja Colnago, Osnovna Škola dr. Ante Starčevića, Zagreb, maja.colnago@gmail.com

UDK 81'342'344, izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.69.25>

primljen 21. lipnja 2022., prihvaćen za tisak 15. studenoga

The Effect of Elementary School Teaching Methods on the Learning of Standard Croatian Tone

The purpose of this paper is to determine to what extent the elementary school lessons designed to teach accents actually lead to an improvement of students' competencies in that domain. On the basis of insight into the very few existing previous studies on the matter, we have hypothesized that before formal accent training, students of the seventh and eighth grade of elementary school in Zagreb will not correctly pronounce the Standard Croatian tones, and that the teaching methods in this area will have a severely limited effect. The production of tones was recorded during the academic year 2017/2018 in a group of 34 students before and after accent training (as part of their regular class activities), which was followed by acoustic analysis and statistical processing. The results showed that before their accent lessons, the students correctly produced falling tones, but during the same phase they have systematically failed to produce rising tones. Even though the class activities have indeed positively contributed to the learning of short-rising and long-rising accents, this effect has been smaller than 10 %. The paper discusses various ways in which elementary school teaching methods can be improved so as to lead to better learning outcomes in the domain of Standard Croatian prosody.

Key words: accent, tone, elementary school, teaching methods, Standard Croatian language